

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความยากจนในชนบทเป็นปัญหาหลักสำคัญของปัญหาหนึ่งของประเทศ เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งรัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องตลอดมา ดังจะเห็นได้จากเป้าหมายหลัก 3 ประการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2534 - 2539) มีนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจนควบคู่ไปกับการปรับปรุงการกระจายรายได้ วิธีการอันหนึ่งที่สามารถดำเนินการอย่างได้ผล นอกเหนือจากการส่งเสริมพัฒนาอาชีพและรายได้ คือ การสหกรณ์ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพิ่มราคาผลผลิต โดยการร่วมมือกันวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ร่วมกันซื้อเครื่องอุปโภค บริโภค ที่มีคุณภาพและราคาประหยัด ร่วมกันขายผลผลิต เพื่อให้ได้ราคาดีและยังสามารถช่วยเหลือสังคม โดยนำผลประโยชน์ของสหกรณ์มาใช้ในการพัฒนาสังคม และยกมาตรฐานความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2534)

นอกจากนี้ สหกรณ์ยังมีความสำคัญทางด้านการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะการดำเนินงานหลักของสหกรณ์มุ่งประโยชน์ให้แก่สมาชิกเป็นส่วนใหญ่ การเป็นสมาชิกเป็นด้วยความสมัครใจ เคารพในความเป็นมนุษย์ มีสิทธิเสมอภาค เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และรายได้แบ่งสรรปันส่วนให้แก่สมาชิกตามหลักแห่งความยุติธรรม เพื่อให้ตนเองเกิดความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน อันเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวทางเศรษฐกิจของสังคม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจการสหกรณ์ในประเทศไทยยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร เนื่องจากสมาชิกขาดความรู้ ความชำนาญในการบริหารงานสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2519) และปัญหาอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ นักสหกรณ์ไม่สามารถบูรณาการพื้นฐานให้ประชาชนเข้าใจในหลักการสหกรณ์อย่างแจ่มแจ้ง (แสวง กุลทองคำ, 2519)

การให้การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญจะช่วยให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ จนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทุกๆ ด้านของประชากร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้แนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศไทยอนาคต โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2534 - 2539) โดยกล่าวถึงบทบาทของการศึกษาในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดช่องว่างการพัฒนา ระหว่างภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้นนั้น ว่า การศึกษาต้องพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพของคนในชนบทให้สามารถพึ่งและพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหา เงื่อนไขและข้อจำกัดที่มีอยู่ การศึกษาในบทบาทการพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพของคนในชนบทให้สามารถพึ่งตนเอง พัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคมได้ จึงเป็นกระบวนการในการพัฒนาที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้น การพัฒนางานสหกรณ์ให้ก้าวหน้าจึงมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนี้แผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ยังได้ระบุในนโยบายการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ว่า ได้จัดส่งเสริมการเรียนการสอนและกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา ทุกระดับ และทุกประเภท

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล็งเห็นว่าการปลูกฝังหลักการสหกรณ์แก่เด็กและเยาวชนโดยเริ่มจากโรงเรียนเป็นอันดับแรก จะก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจในกลุ่มเด็กนักเรียน ตลอดจนครูและประชาชนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรวมกลุ่มกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น จึงทรงมีพระกระแสรับสั่งให้อธิบดีกรมตำรวจ และอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ จัดให้มีโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยให้มีการสอนวิชาสหกรณ์ควบคู่ไปกับการปฏิบัติกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (สำนักพระราชวัง, 2536)

กระทรวงศึกษาธิการได้เห็นความสำคัญของการให้การศึกษาด้านสหกรณ์เป็นอย่างมาก จึงได้วางระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา พ.ศ.2521 และ ระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา (ฉบับที่2) พ.ศ.2527 แล้วยังได้มีการปรับปรุงแก้ไขออก ระเบียบและแนวปฏิบัติการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษาพ.ศ.2530 (กรมสามัญศึกษา, 2534) นอกจากนี้กรมสามัญศึกษา ยังได้กำหนดจุดเน้นในการจัดการศึกษาว่า มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถ ประกอบอาชีพ มีรายได้ระหว่างเรียนตามสภาพเวลา กำลัง และความสามารถ โดยผ่านกิจกรรม สหกรณ์ หรือการรวมกลุ่มประกอบอาชีพอิสระตามความเหมาะสม (กรมสามัญศึกษา, 2536)

กระทรวงศึกษาธิการยังได้กำหนดให้มี "โครงการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา" ขึ้น โดยให้โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาดำเนินการตั้งแต่ปีพ.ศ.2520 เพื่อสนองนโยบายการจัดการ การศึกษาที่มุ่ง เน้นให้นักเรียนได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และบรรจุไว้ในหลักสูตรประโยค มัธยมศึกษาตอนต้น หมวดสังคมศึกษา พุทธศักราช2520 ซึ่งกำหนดให้นักเรียนได้เรียนเรื่องสหกรณ์ ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 และในหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายหมวด สังคมศึกษา พุทธศักราช2520 กำหนดให้เรียนเรื่องสหกรณ์ เป็นวิชาบังคับในวิชาหน้าที่พลเมือง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520)

ปัจจุบันหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533) และ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533) ได้บรรจุวิชาสหกรณ์ เป็นวิชาเลือกเสรีในกลุ่มวิชาอาชีพ เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ และมีความสามารถ ในการจัดการตลาดและการร่วมมือในการประกอบกิจการหรือธุรกิจ

นอกจากนี้การจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอน ต้นและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533 ยังเสนอแนะกิจกรรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนเสนอแนะต่อผู้เรียน โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นที่กิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการนำ ระบบสหกรณ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่แก่ตนเองและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

หลักสูตรวิชาสังคมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533) และมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533) ได้ระบุวัตถุประสงค์ใน ด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม สามารถ

เลือกแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง (กรมวิชาการ, 2533) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของวิชาสังคมศึกษา คือการพัฒนาพลเมืองดีที่มีความสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม ตลอดจนการปฏิบัติตนเป็นผู้นำและผู้ตามที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก ดังที่จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis, 1976) ได้ระบุว่า แนวโน้มของวิชาสังคมศึกษาแนวใหม่มีลักษณะการเปิดหลักสูตรไว้กว้าง มีการศึกษาด้านอาชีพและการบริโภค การตัดสินใจในฐานะที่เป็นพลเมือง นอกจากนี้ เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton, 1967) กล่าวว่าในการจัดโปรแกรมสังคมศึกษาจะต้องคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน และจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงปัญหาของโลกปัจจุบัน ในทางองเดียวกัน ฮิลดา ทาบ (Hilda Taba, 1967) ชี้ให้เห็นว่าการเรียนสังคมศึกษาควรมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ผูกพันให้รู้จักกระบวนการคิด เป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีและมีทักษะ

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรและเป้าหมายสังคมศึกษานี้ สอดคล้องกับหลักและวิธีการสหกรณ์ ดังนั้นงานที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ครูสังคมศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ วิธีการสหกรณ์และพัฒนาพฤติกรรมกรรมการสหกรณ์

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนซึ่งได้เริ่มกันมานานแล้ว ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งยังไม่สามารถสร้างทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องการสหกรณ์ให้นักเรียนได้ ดังที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ (ม.ป.ป.) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน ผลที่ได้คือ

1. ความไม่สอดคล้องและไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์ยังต้องอาศัยครูผู้สอนดำเนินการเกือบทั้งหมด ให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ผู้บริหารสถานศึกษานั้นๆ เข้ามามีบทบาทหน้าที่ควบคุม กำกับ ดูแล และติดตามผล
2. ครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ด้านสหกรณ์ไม่เพียงพอ ไม่เข้าใจแนวทางการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ และรูปแบบการเงินการบัญชีสหกรณ์นั้นมีความยุ่งยากและซับซ้อน
3. การเข้ามามีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรมสหกรณ์มีน้อย เพราะรูปแบบของกิจกรรมกำหนดโดยครูฝ่ายเดียว และความรู้ความเข้าใจการสหกรณ์ในภาคทฤษฎีของนักเรียนไม่เพียงพอ จึงไม่เข้าใจว่าต้องปฏิบัติอย่างไร

4. กิจกรรมสหกรณ์ที่จัดขึ้นส่วนใหญ่จัดเพียงกิจกรรมเดียว นักเรียนไม่มีโอกาสเลือกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมตามความต้องการของตน และกิจกรรมส่วนใหญ่จะไปที่กิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า นักเรียนส่วนมากไม่มีกำลังซื้อ และบางแห่งสินค้าที่นำมาจากหน่วยและบริการไม่อยู่ในความต้องการของนักเรียน เป็นสินค้าที่มุ่งไปยั้งครูและผู้ปกครองเป็นสำคัญ ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายที่จะต้องหิ้วสินค้ากลับบ้านบ่อย ๆ เป็นการทาลายศรัทธาของนักเรียนที่มีต่อสหกรณ์

5. กิจกรรมสหกรณ์ที่จัดขึ้นนั้นไม่ได้สำรวจความพร้อมและความสัมพันธ์กับชุมชน จึงก่อให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนกับชุมชน เช่น กิจกรรมออมทรัพย์วันละบาทในชุมชนที่ยากจน กิจกรรมร้านค้าในสถานที่ที่ไม่เหมาะสมทำให้สินค้าขาดหายบ่อยๆ

นอกจากนี้ ข้อมูลจากกองแผนงาน กรมสามัญศึกษา (2537) พบว่า การดำเนินงานโครงการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนมีปัญหาและอุปสรรค เช่น อาคารสถานที่ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบสหกรณ์ บุคลากร เป็นต้น

ครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาได้เห็นคุณค่าของการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนว่าสอดคล้องกับปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนสังคมศึกษา จึงมักจะมีส่วนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสหกรณ์ร้านค้าของโรงเรียน ทั้งโดยความสมัครใจและโดยได้รับมอบหมายจากผู้บริหารโรงเรียน และได้มีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนซึ่งมีข้อค้นพบที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเป็นพื้นฐานของงานวิจัยเป็นจำนวนมาก งานวิจัยเหล่านี้ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูสังคมศึกษา จึงสนใจศึกษาสภาพและปัญหาในการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ว่า ได้จัดกิจกรรมสหกรณ์อย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร หรือไม่ เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องได้นำผลการวิจัยไปศึกษาหาแนวทางการพัฒนากิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ในด้านต่อไปนี้

1. การเตรียมนักเรียนให้มีความรู้ด้านสหกรณ์
2. การบริหารงาน
3. การจัดบุคลากรดำเนินงาน
4. การจัดการด้านตลาด
5. บัญชี-การเงิน
6. อาคารสถานที่

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตในการศึกษาสภาพและปัญหาในการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ในด้านต่อไปนี้

- 1.1 การเตรียมนักเรียนให้มีความรู้ด้านสหกรณ์
- 1.2 การบริหารงาน
- 1.3 การจัดบุคลากรดำเนินงาน
- 1.4 การจัดการด้านตลาด
- 1.5 บัญชี-การเงิน
- 1.6 อาคารสถานที่

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูที่รับผิดชอบในการจัดและดำเนินการกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน หมายถึง ลักษณะการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสหกรณ์ ในด้านการเตรียมนักเรียนให้มีความรู้ด้านสหกรณ์ การบริหารงาน การจัดบุคลากรดำเนินงาน การจัดการด้านตลาด บัญชี-การเงิน อาคารสถานที่

ปัญหาการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน หมายถึง อุปสรรคในการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสหกรณ์ ในด้านการเตรียมนักเรียนให้มีความรู้ด้านสหกรณ์ การบริหารงาน การจัดบุคลากรดำเนินงาน การจัดการด้านตลาด บัญชี-การเงิน อาคารสถานที่

กิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน หมายถึง การจัดและดำเนินการกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

ครู หมายถึง ครูที่รับผิดชอบในการควบคุม ดูแล และ ดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์-โรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสภาพและปัญหาในการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร
2. เป็นแนวทางสำหรับการจัดกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. เป็นแนวทางในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมสหกรณ์และการเรียนการสอนวิชาสหกรณ์ต่อไป